

ВІДГУК

офіційного опонента

доктора педагогічних наук, доцента Гвоздій Світлани Петрівни

про дисертацію **Таймасова Юрія Сафіровича**

«Теоретичні і методичні засади підготовки майбутніх фахівців служби цивільного захисту до самозбереження у професійній діяльності»,

подану на здобуття наукового ступеня доктора педагогічних наук за спеціальністю 13.00.04 – теорія і методика професійної освіти

В умовах зростання темпів науково-технічного прогресу, збільшення кількості та масштабів надзвичайних ситуацій (далі – НС) різного характеру, зокрема військові дії на сході, пандемія вірусного походження, стихійні лиха та численні пожежі тощо, зумовлюють необхідність підвищення якості професійної підготовки майбутніх фахівців служби цивільного захисту у закладах вищої освіти Державної служби України з надзвичайних ситуацій (далі – ЗВО ДСНС України). Професійна діяльність майбутніх фахівців служби цивільного захисту передбачає виконання посадових обов'язків в екстремальних (особливих) умовах, які характеризуються раптовістю виникнення, непередбачуваністю та непрогнозованістю розвитку, ризиконебезпечністю.

У ході ліквідації наслідків НС на фахівців служби цивільного захисту впливають негативні чинники фізичного, хімічного, біологічного, психологічного походження, що завдає шкоди їхньому здоров'ю та іноді загрожує життю. Збереження здоров'я та безпеки людини як основних цінностей людиноцентризму вимагає адекватної підготовки майбутніх фахівців служби цивільного захисту. Отже, дисертаційне дослідження є актуальним і вирішує важливу проблему самозбереження рятувальників у професійній діяльності.

Дисертант обрав для дослідження раніше майже не досліджувану тему, адже формування готовності до самозбереження рятувальників під час

виконання ними професійних обов'язків не було пріоритетним завданням їхньої підготовки у ЗВО ДСНС. Доцільно і переконливо дібраний науковий апарат дослідження і орієнтація як на особливості впливу на сфери особистості курсантів (біолого-соматичну, психічну, соціально-професійну), так і на науково-методичну систему підготовки майбутніх фахівців служби цивільного захисту до самозбереження у професійній діяльності.

Обґрунтованою і логічною є структура дисертації, яка представлена вступом, п'ятьма розділами, висновками до розділів, ґрунтовними загальними висновками, списком використаних джерел, додатками. У вступі змістовно представлена актуальність, виявлені суперечності, наведена наукова новизна, теоретичне і практичне значення дослідження. Кожний з розділів виконує свою функцію в розв'язанні досліджуваної проблеми. Акцентуємо, що сформульовані мета, завдання, предмет і об'єкт дослідження дали можливість дисертанту чітко структурувати роботу та зробити аргументовані висновки.

Наукова новизна одержаних результатів полягає у тому, що вперше на основі: суттєвих положень методологічних підходів (системний, аксіологічний, компетентнісний, акмеологічний, діяльнісний, особистісно орієнтований та рефлексивний), дидактичних принципів, а також на базових знаннях психології, професійної педагогіки, здоров'язбереження обґрунтовано концепцію та розроблено науково-методичну систему підготовки майбутніх фахівців служби цивільного захисту до самозбереження у професійній діяльності як єдність взаємообумовлених елементів охоплених причинно-наслідковими зв'язками та зв'язками координування.

Побудовано модель науково-методичної системи підготовки майбутніх фахівців служби цивільного захисту до самозбереження у професійній діяльності, підсистемами якої є концептуально-цільовий, організаційно-змістовий, процесуально-технологічний, аналітико-результативний блоки, що пов'язані функціональними зв'язками.

Обґрунтовано педагогічні умови реалізації науково-методичної системи, як формування позитивного ставлення майбутніх фахівців служби цивільного захисту до проблеми самозбереження у професійній діяльності, оновлення змісту й практики підготовки майбутніх фахівців служби цивільного захисту до самозбереження у професійній діяльності, використання новітніх педагогічних засобів у підготовці майбутніх фахівців служби цивільного захисту до самозбереження у професійній діяльності. Виокремлено етапи підготовки майбутніх фахівців служби цивільного захисту до самозбереження у професійній діяльності (мотиваційно-цільовий, активно-діяльнісний, оціночно-аналітичний).

Уточнено структуру та змістове наповнення компонентів готовності майбутніх фахівців служби цивільного захисту до самозбереження у професійній діяльності (мотиваційний, когнітивний, операційно-діяльнісний, рефлексивно-аналітичний); методика діагностики стану сформованості готовності майбутніх фахівців служби цивільного захисту до самозбереження у професійній діяльності за відповідними показниками рівнів сформованості відповідної готовності (високий, середній, низький). На нашу думку, дискусійними є назви критеріїв сформованості готовності майбутніх фахівців служби цивільного захисту до самозбереження у професійній діяльності. Для більш яскравої та переконливої різниці понять «компонент» та «критерій» доцільним було б використати інші терміни для їх означення. Представлені у Додатках авторські методики, тестові завдання, опитування щодо визначення сформованості готовності майбутніх фахівців служби цивільного захисту до самозбереження у професійній діяльності за різними показниками є валідними та релевантними.

Серед методів підготовки майбутніх фахівців служби цивільного захисту до самозбереження у професійній діяльності цінним є те, що дисертант надає перевагу методам інтерактивного навчання, що орієнтовані на активізацію пізнавальної діяльності курсантів і забезпечують поєднання педагогічних дій викладача з ініціативними самостійними пошуками знань

курсанта. Розкрито приклади застосування інтерактивних методів навчання: ділових і проблемних ігор, мозкового штурму, тренінгів, кейс-технологій, проєктування професійної діяльності (метод проєктів). Розглянуто особливості індивідуальної та самостійної роботи курсантів та зростання складності завдань для позааудиторної роботи на різних курсах навчання. Описано волонтерську діяльність, яка є первинною ланкою апробації готовності майбутніх фахівців служби цивільного захисту до професійної діяльності і сприяє розвитку фундаменту їх професійного світосприйняття.

Цінним вважаємо наявність потужної практичної підготовки майбутніх фахівців служби цивільного захисту під час виробничої практики у пожежно-рятувальних підрозділах ДСНС України, яка передбачає опанування курсантами сучасних методів наукових досліджень, форм організації самозбереження у професійній діяльності, формування у них на основі отриманих знань професійних умінь і навичок для прийняття самостійних рішень.

У дисертаційному дослідженні особливого значення в процесі підготовки майбутніх фахівців служби цивільного захисту до самозбереження у професійній діяльності набувають наукова і виховна робота курсантів, яка позначається на формуванні активної життєвої позиції, залученні курсантів до здорового способу життя, розвиває особистісні професійні якості і приймає участь в коригуванні життєвих цінностей і мотивації до самозбереження у професійній діяльності.

В умовах карантинних обмежень та змішаних форм навчання, Ю. С. Таймасов підкреслює актуальність та необхідність використання інформаційно-комунікаційних технологій у підготовці майбутніх фахівців служби цивільного захисту. Зокрема – WWW- сторінки, електронні конференції, електронна пошта. Розкрито особливості роботи з навчально-методичним забезпеченням на сайті інформаційної підтримки курсантів, магістрантів та фахівців галузі знань «Цивільний захист» кафедри Національного університету цивільного захисту України (м. Харків).

Визнано значення використання електронних навчально-методичних комплексів у підготовці майбутніх фахівців служби цивільного захисту таким, що створює передумови для формування їх готовності до самозбереження у професійній діяльності через активізацію пізнавальної діяльності та варіативність навчального процесу, ефективно підвищення якості знань та мотивацію до навчання.

Заслуговують на увагу зазначені дисертантом перспективи модернізації підготовки майбутніх фахівців служби цивільного захисту до самозбереження у професійній діяльності, до яких належать: здійснення глибокого, системного аналізу основних проблем підготовки майбутніх фахівців служби цивільного захисту до самозбереження у професійній діяльності, шляхів їх подолання, стимулювання процесів модернізації і розвитку

Отже, практична значущість дослідження Ю.С. Таймасова є безперечною та обґрунтованою і в наукових та навчально-методичних працях: монографія «Підготовка майбутніх фахівців служби цивільного захисту до самозбереження у професійній діяльності: теорія та практика»; навчальний посібник «Надання першої домедичної допомоги постраждалим при ліквідації надзвичайних ситуацій»; методичні рекомендації до вивчення спецкурсу «Самозбереження фахівців служби цивільного захисту»; зошит на друкованій основі слухача для вивчення навчальної дисципліни «Домедична допомога»; збірник тестових завдань з навчальної дисципліни «Домедична допомога»; робочі навчальні програми з навчальних дисциплін: «Психологічна підготовка», «Охорона праці», «Підготовка з надання домедичної допомоги, II рівень», «Домедична допомога», «Спеціальна фізична та психологічна підготовка пожежного-рятувальника до дій у надзвичайних ситуаціях» тощо.

Варто відзначити, що виклад дисертації, в якому виокремлено, описано та перевірено експериментальним шляхом науково-методичну систему підготовки майбутніх фахівців служби цивільного захисту до

самозбереження у професійній діяльності, слугує підтвердженням уміння дисертанта обґрунтовувати свої наукові міркування описом емпіричного, експериментального матеріалу, наведенням цифрових даних, їх статистичної обробки, зверненням до таблиць, схем тощо.

На різних етапах педагогічного експерименту (констатувальний, формувальний, контрольний) дослідженням охоплено близько 1100 курсантів і 160 викладачів із 8 профільних навчальних закладів ДСНС України, 38 співробітників пожежно-рятувальних підрозділів, що забезпечило репрезентативність вибірки, статистичну достовірність результатів і розширює межі використання теоретичних висновків і практичних рекомендацій. Це значно підсилює вагомість і значущість здобутих даних, засвідчує повагу дослідника до педагогічних фактів і явищ. Загальні висновки корелюють із поставленими завданнями дослідження.

Матеріали дисертації пройшли необхідну апробацію, обговорювалися на міжнародних, всеукраїнських та регіональних наукових конференціях. Основні положення, висновки й рекомендації, розроблені на основі узагальнення матеріалів дослідження, впроваджено в освітній процес шести закладів вищої освіти: Харківського національного педагогічного університету імені Г. С. Сковороди, Національного університету цивільного захисту України (м. Харків), Львівського державного університету безпеки життєдіяльності, Інституту державного управління у сфері цивільного захисту (м. Київ), Черкаського інституту пожежної безпеки імені Героїв Чорнобиля НУЦЗУ, Національної академії Національної гвардії України (м. Харків) та різних навчальних центрів оперативно-рятувальної служби цивільного захисту України. Це вкотре доводить практичну значущість дослідження дисертанта та розуміння соціальної відповідальності при підготовці майбутніх фахівців служби цивільного захисту до самозбереження у професійній діяльності. На нашу думку, досвід дослідження Ю. С. Таймасова може бути використаним і в інших ЗВО, які вивчають питання цивільної безпеки та/або готують фахівців з охорони праці.

Пріоритетність самозбереження стосується як фахівців цивільного захисту, так і тих осіб, які готові прийти на допомогу у разі небезпечної ситуації у повсякденні.

Зміст автореферату повністю відповідає основним положенням дисертації, а 63 наукових публікацій автора з достатньою повнотою відображають основні положення й висновки дисертації та цілком відповідають встановленим вимогам. Наприкінці кожного розділу дисертації, автор наводить публікації, у яких відображені результати дослідження.

Обсяг і зміст дисертації показують, що робота є самостійним дослідженням, виконаним на високому науковому рівні, та свідчать про професійну зрілість автора. Результати наукового дослідження, за якими здобувач захистив кандидатську дисертацію, «Розвиток професійної компетентності фахівців пожежно-рятувальної служби у системі підвищення кваліфікації» зі спеціальності 13.00.04 – теорія і методика професійної освіти, захищеної 29 січня 2016 року, у тексті докторської дисертації не використовувалися.

Високо оцінюючи результати рецензованого дослідження, вважаємо за потрібне висловити деякі зауваження і побажання:

1. Недостатньо, на наш погляд, представлений зарубіжний досвід підготовки майбутніх фахівців служби цивільного захисту до самозбереження у професійній діяльності, якій доцільно було б у подальшому імплементувати у відповідну підготовку фахівців в Україні.

2. На нашу думку, у дисертації чітко доведені взаємозв'язки та взаємозалежності у ланцюгу «готовність – показники». Проте, у подальшій роботі було б цікавим та доцільним простежити, яким чином показники готовності впливають на кожний її компонент (наприклад, за допомогою кластерного аналізу).

3. Бажано було б вказати в таблицях автореферату абсолютні величини результатів вимірів показників готовності майбутніх фахівців служби цивільного захисту до самозбереження у професійній діяльності, а не лише їх

відсоткові дані.

4. При аналізі сучасного стану підготовки майбутніх фахівців служби цивільного захисту у ЗВО ДСНС України бажано було б більш детально розглянути доцільність змін у нормативно-правові базі, що регламентує підготовку фахівців у системі ДСНС України. Це посилює б практичну значущість представленого дослідження.

5. У п. 5.1 «Особливості організації та методика проведення експериментальної роботи» та п. 5.2 «Аналіз результатів експериментальної роботи» дисертаційного дослідження ґрунтовно висвітлено методика та проаналізовано результати формульованого етапу експерименту, наведено порівняння результатів констатувального та формульованого етапів, але дані дослідження не знайшли повного висвітлення в авторефераті.

6. Загалом позитивно оцінюючи оформлення дисертаційної роботи, слід зауважити, що їй притаманні певні огріхи: описовість; трапляються друкарські помилки; завеликі абзаци, які б варто було структурувати за логікою викладу матеріалу та для запобігання смислового перевантаження тексту.

Висловлені зауваження та побажання не знижують наукової і практичної цінності й загальної високої оцінки рецензованої роботи, її актуальності вимогам часу, потужній змістовій та методичній спрямованості. Дисертація Таймасова Юрія Сафіровича «Теоретичні і методичні засади підготовки майбутніх фахівців служби цивільного захисту до самозбереження у професійній діяльності» є самостійною завершеною науковою працею, що містить нові науково обґрунтовані результати, які мають важливе значення для подальшого розвитку теорії і методики професійної освіти.

Дослідження Ю.С. Таймасова відповідає паспорту спеціальності «13.00.04 – теорія і методика професійної освіти» за класифікаційними ознаками спеціальності (за рівнем організації педагогічного процесу – вища освіта; за видами об'єктів педагогічного впливу – студенти / курсанти ЗВО всіх спеціальностей; за галузевою складовою тощо).

Дисертаційна робота відповідає вимогам, які встановлені у п. 9, 11-15 «Порядку присудження наукових ступенів і присвоєння вченого звання старшого наукового співробітника», затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України від 24.07.2013 р. № 567, а її автор – Таймасов Юрій Сафірович – заслуговує присудження наукового ступеня доктора педагогічних наук за спеціальністю 13.00.04 – теорія і методика професійної освіти.

Офіційний опонент –

доктор педагогічних наук, доцент,
завідувач кафедри здоров'я людини
та цивільної безпеки

Одеський національний університет
імені І. І. Мечникова

Світлана ГВОЗДІЙ

Підпис «Засвідчую»

Вчений секретар

С. В. Курандо